A Friedmann Család Kertjében

Ez a kép Egerben, a házunk udvarán készült 1942-ben. Elöl az édesapám, Friedmann Ferenc ül, mellette édesanyám, Pollák Aranka, és apám ölében a nővérem kislánya, Spiegel Julika. Édesapám mögött áll Bözsi, mellette e lesütött szemű a Rózsi, és édesanyám mögött áll Piri.

Bözsi idejött férjhez Pestre. Spiegel Pál ajánlva lett -- mert abban az időben ajánlottak is házasságokat [lásd: házasságközvetítő]. Savanyúüzeme volt a Spiegelnek, savanyúságokat

gyártottak. Ez egy családi üzem volt. Bözsi nem dolgozott; abban az időben nem mindenki dolgozott. Eltartotta a férje. 1939-ben született a kislányuk, Julika. Spiegel Pál öngyilkos lett, mert asztmás volt, és éjszakánként nem tudott aludni, és leugrott az emeletről. Bözsi visszament Egerbe, ott lakott anyukánál meg apukánál, és ott varrt másoknak. Hát valamiből meg kellett élni.

Nem gondoltuk, hogy ez [a zsidóellenesség] idáig fajul. Annyira váratlanul ért bennünket. A zsidótörvényeket elolvastuk, de nem akartuk elhinni, hogy ilyen előfordulhat. Annyira naivak voltunk. Az előző életünkben, vagy hogy mondjam, ami történt addig velünk, nem tapasztaltuk azt, hogy nekünk azt mondanák, azért, mert zsidónak születtél, te egy ilyen-olyan utolsó ember vagy.

Intő jelek voltak, csak annyira gyanútlanok voltunk, nem voltunk felkészülve erre, mert a hitközség is azért lehetett volna tisztességesebb a hívőivel, és elmondhatta volna, hogy ő mit gondol, ha egyáltalán gondolt valamit. De átvertek, mert ugye a gazdag zsidókat kivitték külföldre. [Volt néhány gazdag zsidó család, amely lefizette az SS-t és a magyar hatóságokat, és amelyeket ennek fejében engedtek távozni Magyarországról. A leglátványosabb ügy a Chorin, Kornfeld és Weiss család [lásd: Weiss Manfréd] volt, amely átengedte az SS-nek a Weiss Manfréd Műveket, Magyarország legnagyobb nehézipari gyárát, cserébe azért, hogy a család sértetlenül külföldre távozhasson. - A szerk.] Azoknak nem kellett bujkálni, azok megfizették és mentek. De mi maradtunk, mert mi egyszerű kis senkik voltunk.

Ilyenre nem lehet felkészülni. 1944. március 19-én jöttek be a németek. Kétszer voltam otthon -- egyszer egy héttel a németek bevonulása előtt, utána meg március 18-án. Először csak mentem látogatóba, és egyszer csak gondoltam egyet, hogy még egyszer lemegyek. Valahogy éreztem, hogy ide még egyszer kell jönni. Akkor én már Pesten laktam, és akkor már Julikánk -- egy szem unokája a szüleimnek -- ott volt a nővéremmel, Bözsivel Egerben, és még abban maradtunk, hogy jövő héten le fogok menni újra meglátogatni őket. Hát mentem?! Akkor már bent voltak a németek, meg se lehetett mozdulni. Aki kitette a lábát, azt elkapták, és már vitték is.

Kaptunk lapokat a hitközségtől, hogy a szülők megvannak, jól vannak. Mindenki jól volt, csak már nem volt meg. Őket 1944. június 7-én kivégezték. Elvitték őket Auschwitzba. Édesanyámat, édesapámat, a nővéremet, a Bözsit, amelyiknek a kislánya volt, és a Rózsikát is. A Rózsika férjnél volt, de a férje valahol munkaszolgálatban volt, és ő is elment. Be volt gyűjtve Egerben [minden zsidó]. A gettó annyi volt, hogy azt mondták, hogy ahol a templom [a zsinagóga] van, ott mellette volt egy nem tudom, micsoda, és oda begyűjtötték. Én se tudom, hogy ott, Egerben pontosan hogy volt. A Rózsika mikor visszajött, azt nem faggattuk, mert sajnáltuk. Bözsit meg a gyerekét rögvest elgázosították, úgy, ahogy a szüleimet. Julika hat éves volt. Gyönyörű szép kislány, okos volt, intelligens, ment volna iskolába abban az évben. Álmukban se juthatott volna eszükbe, hogy mi az, ahova viszik őket. Ilyen aljasságra ki gondol, hogy ez előfordulhat a civilizált Európában